

Familiárisi szolgálat – vármegyei hivatalviselés

Egy 17. századi Sopron vármegyei alispán, gálosházi Récsey (Rechey) Bálint*

A magánföldesúri familiárisi kör¹ és az ún. vármegyei nemesség korábban olykor szembeállított viszonyát az 1980-as évektől felváltotta a közöttük meglévő bonyolult kölcsönhatások, személyi átfedések, kapcsolódások rendszerének feltárására törekvő vizsgálatok sora. Az egykori nyugat-dunántúli nagybirtokok szervitori szolgálatának rendjét vizsgáló kutatás Vas vármegyei példákkal, személyekben és családokban megragadható kölcsönösséget jelzett: pl. a Batthyány szervitorok közül felsőkáldi Káldy Ferenc pápai vicekapitányként, Vas vármegye alispánjaként, illetve 1637–1651 között dominusza, Batthyány I. Ádám közvetlen irányítása alatt dunántúli főkapitány-helyettesként tevékenykedett, miképpen Kisfaludy II. Balázs az 1650-es évek második felében a csákányi és szentpéteri lovasok kapitánya, majd Vas vármegye egyik alispánja volt (Pálffy 1997: 270; Varga J. 1981: 179, vö.: 187–188). Ugyanakkor ez a kutatási irány a 17. század második felétől növekvő vármegyei autonómia oldaláról – politikatörténeti nézőpontból – külön is hangsúlyozta a kevéssé ismert szervitori, familiárisi körök és a vármegyei nemesség személyes átfedéseinek, kapcsolódásainak, családi és rokonsági összefonódásainak problémakörét. Ismételten kiemelte a nyugat-dunántúli – a vizsgálat alapján döntően Batthyány – magánföldesúri familiárisok egy csoportjának fenti példákkal illusztrált úgymond kétarcúságát (Varga J. 1983).

A társadalomtörténeti szempontokat alkalmazó közigazgatástörténet oldaláról e problémakör jelentős kiszélesítést nyert. A 17. századi Győr vármegye tisztikarának vizsgálata egy egyházi nagybirtokos, vármegyei főispán, a győri püspök szerepét tekintve is elemezte e törvényhatóság tisztikarát. A 16. századi analógiákat is alkalmazó adatgazdag munka az általa vizsgált alispáni, jegyzői szolgabírói hivatalt betöltők köreit származási, hivatali, személyes függőségi viszonyok szempontjából is feltárta. Kimutatta, hogy a vármegye alispánjai több esetben is a győri püspökök familiárisi köréből kerültek ki. Így az 1626 január–július hónapjaiban e hivatalt betöltő Szilágyi János korábban püspökségi udvarbíró volt, míg az 1624-től püspöki kamarás Jagachich Péter 1643–1645 során lett Győr vármegye alispánja. E kör családi kapcsolatait Jagachich esete kitűnően példázza. Felesége az balogfalvai Siey Borbála, akinek apja, balogfalvi Siey János püspöki szolgálatban is állott, de

* A Récsey család neve legtöbbször a Rechey/Rechej/Rechei írásmódban jelenik meg, de találkozhatunk Reczey, Retsey írásmódokkal is. Récsey Bálint aláírása többnyire Rechej. A címben szereplő névírasmóddal a szakirodalomban általánosan elterjedt változatot követjük.

1 Az eddigi kutatások alapján, a Nádasdy család esetében, familiáris és szervitor fogalomhasználat mögött tartalmi eltérés nem tűnik ki. A különböző források (inscriptiók, összeírások) több esetben, ugyanazon személyekre egyaránt használják mindkét fogalmat.

familiárisi kötődése mellett a bizonyos függetlenedést is jelentő prókatori munkával jelentős birtokokat szerzett. E tevékenységével felküzdötte magát a vármegye középbirtokosainak sorába. Siey János mindez idő alatt – tán nem csak az erődváros helyi specialitásaként – katonáskodásáról is ismert személy volt, 1623–1625 között Győr vármegye alispáni hivatalát is betöltötte (Gecsényi 1987: 14, 19–22, 33).² Ugyancsak a megyei közigazgatás kutatásának irányából közelítő elemzés az, amely a 16–17. századi vármegyei jegyzőkönyvek regesztáinak elemzése révén nemcsak az igazgatás szervezeti összetevőit, a hivatali struktúrát mutatta be, hanem tömören érzékeltette a vármegyei közelet főispáni befolyásolásának lehetőségét, megállapítva: a vezető hivatalokba az adott főispán saját familiárisait próbálta bejuttatni, és ez a gyakorlat a törvényhatóság ügyeinek békés befolyásolásaként tekinthető (Turbuly 1994).

A nyugat-dunántúli térséget tekintve megközelítésében, módszertanában inspirációs novumot jelentett a Falussy család történetének intergenerációs feltárása, amely munka koncepciózus sűrű adatolással – az ún. nemesi infláció kérdésköréből kiindulva –, oly problémákat vetett fel, mint a dominusz-váltás, a nemesi migráció Zalából Vas vármegyén keresztül Sopronba irányulása, a familiaritás, a vármegyei hivatalviselés és az országgyűlési képviselő összefüggései, illetve társadalomtörténeti szempontból a térség nemességének egyrészt családi-rokonsági, másrészt pozicionális, birtokviszonyokban megnyilvánuló hálózatszerkezete (Gecsényi 1993).³ Későbbi szintézishez szükséges esettanulmány az, amely egy több generációs Sopron vármegyei hivatalviselő család, a petőházi Zekék megyei nemesi társadalomba történő beilleszkedését, tudatosan építkező, az oktatásra, mint társadalmi mobilizációs eszközre nagy hangsúlyt fektető intergenerációs karrierét a 17–18. században vizsgálta, kitérve a Nádasdy családhoz fűződő familiárisi kapcsolatokra is (Dominkovits 2000).

Az alábbi dolgozat ismételten egy esettanulmány, amely a fenti eredmények forráskutatási és módszertani tapasztalatait követve egy, a szakirodalomból (Prickler 1983).⁴ már jól ismert soproni Nádasdy szervitor család rokonsági hátterét, birtokviszonyait, kapcsolatait, illetve egyik meghatározó tagjának pályáivét felvázolva, egy későbbi regionális társadalomtörténeti táblóhoz kíván adalékul szolgálni úgy,

2 Az adat- és szempontgazdag közigazgatás- és társadalomtörténeti tanulmány Győr vármegye 16. század végi, 17. századi tisztikarát három nagy összetevő-csoportra osztja: a.) a törzsökös vármegyei családok (Poky, Vincze, Szapáry), akiknek egy „középnemesi” csoportja többnyire a szolgabírói kart adta (pl. Picsordy, Esztergetői, felpéci Gyarmán), b.) más vármegyékből származó, katonáskodó, hivatalviselő családok (pl. Grebechy, Siey, Jagachich, Fiáth), c.) nemességet szerzett – többnyire kereskedő – polgárok (Csepellényi, Dallos, Szeghy, Farkas, Tarczy). A szerző a familiárisi kör vármegyei hivatalviselésében nagy jelentőséget tulajdonít az egyes püspökök egyéniségének is (Gecsényi 1987).

3 Országos kitekintéssel: Libercsey Mihály életútjának bemutatása során – Nógrád vármegye alispánja, e törvényhatóság és a térség birtokos nemesinek egyike, Balassa Imre, majd Forgách Ádám szervitorra – ugyanezen kérdésköröket vizsgálja modellértékű biográfiai tanulmányában: Iványi 1984. Az ún. „nemesi infláció” tömör modellezése: Maksay 1984. Győr vármegye 16–17. századi főispánjainak archontológiája: Fallenbüchl 1994: 78.

4 A szerző a család történetét a mai Füles (Nikitsch /A - Burgenland/) közigazgatási határába tartozó Gálosháza település- és birtoklás-történetének bemutatásába ágyazza. Alapvető tanulmánya a család genealógiai tábláját is közli: Prickler 1983: 184.

hogy mindeközben a földesúri vezető familiárisi kör, és egy adott vármegye kora újkori nemesi társadalma és a vármegyei hivatalviselés egymást átszövő kérdésköreit is vizsgálja.⁵

A RÉCSEY CSALÁD FAMILIÁRISI VISZONYA

A Récsey család a több generációs Nádasdy familiárisok sorába tartozott. A család múltja az eddigi kutatások alapján a 14. század elejéig vezethető vissza (1334); a Mohács előtti mindkét ág tagjait a Kanizsayak familiárisi körében találjuk meg (Prickler 1983: 159–160). A Récsey családtagok neve még nem jelent meg a kényszerből Szapolyaihoz csatlakozott Nádasdy Tamás 1529-ben, Buda ostroma,⁶ majd a török fogságból történt kiszabadulása után a hópénzes familiárisairól újonnan felvett azon jegyzékben, amelyben pl. a Bezerédy, Kutassy, Rayky, Sennyey, Sibrik, Viczay, Zichy családok tagjai szerepelnek.⁷ Hasonlóképpen nem található a Szapolyay budai várnagyaként 1530–1531 során felvett jegyzékben sem, amelyben pl. az előzőek mellett a Csány (Chany), Eölbey, Rummy (Rwmy), Pernezyth, Skublics (Zkoblyth), Tassy családok nevei tűnnek fel,⁸ miképpen az 1542. „Szent Kereszt nap utáni”⁹ hópénzfizetési lajstromon sem, amelyben pl. a Beleznay, Dobos, Domonyay (Damonyay), Ebergényi, Fánccsy, Kapornaky, Kisfaludy, Pribék, Trombitás családok egyes tagjai is megjelennek.¹⁰ A chernelházi Chernelék analógiájára jelenleg csak feltételezni lehet, hogy ők is 1535 során – vagy az év után –, Kanizsay Orsolya és Nádasdy Tamás esküvőjét követően, más egykori Kanizsay familiárisokkal együtt léptek a birtokokat megszerző új dominusz szolgálatába (Horváth 2001: 375–380).

5 A gálosházi Récsey Bálint alispánágáról szóló tanulmány több szempontból összefügg a Szepsy János soproni ügyvéd karrierjét bemutató munkával: Dominkovits 2002.

6 Ismert egy, valószínűsíthetően közvetlenül Buda ostroma előtt írott, lóval szolgáló familiárisokról felvett jegyzék, amelyben található egy Gregorius wechey nevű személy, akit a forráskutatás jelen szakaszában, elírást feltételezve nem merünk a Récsey család tagjaként nevezni. Lásd: Magyar Országos Levéltár (MOL) E 185 Magyar Kamara Archivuma (MKA) Archivum familiae Nádasdy (Nádasdy cs. lt.), Numerus equorum familiar[um] d[omini] Nádasdy in obsidione Buden[se] amisso. (Mif. Raksz. 31.998.)

7 A család neve nem tűnik elő Nádasdy Tamás familiárisainak 1529. évi, Buda ostromát követő összeírásában, miként az 1542. évi hópénzes lajstromban sem. MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt., 1529 Registrum nouam super sallarys et pecunys mensualibus familiarior[um] meor[um] post Expugnation[em] Castr[is] Buden[sis]..., illetve Ezt az ho pénzt attam Zent Kerezst nap utan valo vasarnapon, 1542. (Mif. Raksz. 31.997.)

8 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt. Nádasdy Tamás budai várnagy, királyi kincstartó iratai, Registrum pro servitor[ibus] castr[is] Walpo [con]fectum / 1530 Budae in festo S[an]ctae Lucae Eu[angelistae] facta est solutio ad medium mens[em], uo. S[er]vitores domini Gubernator[is], 1531. (Mif. Raksz. 31.986.) A többször is szereplő Csány családra: Bilkei 1994.

9 Sajnos a hónap pontos meghatározásához hiányos a dátum megadása, Szentkereszt feltalálásának ünnepe május 3., míg a Szentkereszt felmagasztalása szeptember 14. (Szentpétery 1912: 54).

10 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt. Ezt az ho penzth attam Zent Kerezst nap utan valo vasarnapon, 1542. (Mif. Raksz. 31.997.)

A család első ismert Nádasdy szervitora az 1540-es évek derekán feltűnő Récsey István volt. Bizalmasnak tűnő feladata miatt szolgálata mindenképpen korábbi évekre mehetett vissza. 1546 márciusában Nádasdy Ferenc Anna húga, a török fogságba esett Majláth István felesége az erdélyi Fogaras várából Récsey Istvánon keresztül tartotta bátyjával a kapcsolatot (Károlyi-Szalay 1882: 123–124). A következő évtől Récsey neve egyértelműen, és rendszeresen szerepel a fennmaradt számadásokban.

Így Récsey (reczey) István 1547. július 23-án 2 ft-ot kapott költségeire, minthogy Nádasdy Tamás Surányba bocsátotta. Augusztus 13-án azért kapott készpénzt, hogy [Nagy]Szombatba menjen, „az lean’ asszonoknak cipellösöket uenni”. 1548. március 4-én „az kiral louasz mestereuel kapuban boczatak”, és ezért kapott némi költséget (Kumorovitz–M. Kállay 1959: I/238, 248, 308). 1550 Karácsonyán Récsey István szolgálatai jutalmául „eg’ wegh söteth kek karasiath” kapott (Kumorovitz–M. Kállay 1959: II/163).

1551 novemberében, a Lipa alatt táborozó Nádasdy hírekkel Récseyt küldte feleségéhez, Kanizsai Orsolyához (Károlyi-Szalay 1882: 5–6). A dominusz és szervitorai közötti, olykor a magánszférát is érintő kapcsolat egy eleméről tudósít Nádasdy Tamás 1554 októberi levele, amelyben Kanizsai Orsolyának Récsey István megházasítása kapcsán írt (Károlyi-Szalay 1882: 10). Récsey a Nádasdy szervitorok egy rangos családjába házasodott be: a későbbi birtokbeiktatásokban moraviai (de Moravia) praedicatummal is megnevezett Hirnik (Hyrnyk) avagy Porkoláb Lőrinc lékai várnagy (castellanus) Brigitta nevű leányát vette feleségül. Hitvese anyja, Viczay (Wychay) Ilona révén rokonságba került Sopron vármegye egy tradicionális középbirtokos családjával, a loosi Viczayval.¹¹ E házasság és birtokszerzés az egzisztencia és a vagyoni súlypont áthelyeződése miatt – a korban cseppet sem egyedülálló módon – a nemesi praedicatum megváltozását is eredményezte. Míg a birtokszerző Récsey István récei, vagy bencercsei előnéven szerepelt, utódai a birtoklás stabilizálódásával már a gálosházi elnevezést használták.

Az elkövetkező esztendőkből Récseyt Zala vármegyei esetekkel kapcsolatban említik. 1554 júniusában a Zalavár tartományban beszedett földesúri adót Nádasdy parancsából Récsey kezébe adták. 1555-ben hatalmaskodások során Szentgróton egy szolgáját megölték (Óze 1996: 103, 202).

Csak valószínűsíthető, hogy 1556 nyarán ő is részt vett Nádasdy Tamás nádor Szigetvárt felmentő dél-dunántúli hadjáratában, esetleg ott volt Babocsa ostrománál is. Ugyanis egy datálatlan, 1556. évre beazonosítható Csány levél szerint török fogollyal rendelkezett, és ekkor egy meg nem nevezett szigeti emberrel kapcsolatot tartva, Somogy-Zala vármegyéék területén, illetve a Vas vármegyei Egervár környékén tevékenykedett (Óze 1996: 288).

1556 október-decembere között Récsey István hét lóval – azaz saját magán kívül még hat másik lovassal – a Sopron vármegyei Rábaköz védelmére Nádasdy Kristóf vezérlete alatt összeállt familiárisi seregben teljesített szolgálatot. Míg október végén 38,

¹¹ Vas Megyei Levéltár (VaML) XII. 1.a. Vasvári Káptalan Hiteleshelyi Levéltára, (VKHLt) Felvallási jegyzőkönyvek (fv. jkv.) 1561. No. 48. fol. 204v.-205r.

december végén már csak 8 familiáris emberei állomásoztak ott e célból. Récsey végig közöttük maradt, így december 28-án a Szilban állomásozó familiárisokból álló seregben – Ányos (Anyos) Boldizsár, Cziráky (Chyraky) János, Maróthy Pál, Szemcsey László, Zichy (Zyczy) Bálint és Pál mellett – Récsey István is felsorakoztatta embereit. Ő ekkor Giczzy Farkashoz hasonlóan hatodmagával jelent meg, e hat lovas a teljes hónapra 9 ft-ot kapott. (Ez a csoport az összeírásakor a második legnagyobb volt, Ányos Boldizsár és Cziráky János 8-8 lovasa után következett.)¹² 1557 októberében pedig a Győr alatti táborban tartózkodott, onnan küldte őt Csány Paksához egy lóért (Őze 1996: 335).

A két évvel korábbiakhoz hasonlóan 1558-ban Récsey István hat lóval ismét a Nádasdy Kristóf vezette, a fenyegetett Rábaközben állomásozó lovasságban szolgált.¹³ Ez év szeptember havi fizetési jegyzéke szerint hatodmagával 18 ft-ot kapott egy hónapra.¹⁴

Egy 1574. évi szövet-kimutatás alapján, amelyben oly' frekvenciánál Nádasdy familiárisok szerepelnek mint Poky Boldizsár, Ághy Miklós kapui provisor, vagy Viczay György, Récsey (Rechey) 3,5 rőf, illetve 1/4 gránátot, továbbá mentére még 3 rőf gránátot kapott.¹⁵

1574 decemberében – Hirnik (Hyrnyk) avagy Porkoláb Lőrinc halála után – Brigitta nevű feleségével, továbbá György és Mihály fiaival, II. Miksától királyi megerősítést eszközölt ki a Nádasdy Tamástól zálogjogon (jure inscriptionis) bírt ún. gálósházi javakra, azaz Füles falu felére.¹⁶ Életútjának végideje jelenleg nem ismert, de 1579 augusztusában immáron Récsey özvegye, Hirnik (Henrik) Brigitta kérésére Dóczy Simon szolgabíró idézést hajtott végre Fülsen (Tóth 1993: Nr. 274. vö.: uo. 874).

A következő generáció képviselőjének neve Vaswary Ferenc kapui udvarbíró 1587. évi számadás felülvizsgálatában többször feltűnik: ugyanis Récsey (Rechey) György szolgálata fejében a provisorától búzát kapott.¹⁷ Récsey Györgyről ismert, hogy 1581 januárjában Sopron vármegye megsegítésére tett felajánlások során ő öt font puskaport ajánlott meg (Tóth 1993: Nr. 377). 1585 februárjában megházasodott, a néhai Sutha György Zsófia nevű leányát vette el (Házi 1928: 144–145).¹⁸

12 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt. Nádasdy Tamás nádor iratai, 1556: Secunda Solutio d[omi]nor[um] Eq[ui]t[um] sub capitaneatu d[om]igni Cristophori Nadasdj 8 die decembr[is] in Szyl f[a]cta, ill uo. 1556. okt. 28. ... Papae facta. (Mif. Raksz. 31.986.) 1556. december 26-án, a Zala vármegyei Csányban kelt Csány Ákos Nádasdy Tamáshoz írott azon levele, amelyben célzott Récsey (Réchei) Istvánra (Őze 1996: 287).

13 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt., 1558. Numerus eq[ui]tum in Rabaköz circa fine Aprilis / 1558 Eq[ui]t[um] sub do[m]i[n]o Christophoro Nadasdj existen[tium] 25 die April. (Mif. Raksz. 31.998.)

14 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt. Solutio Equitu[m] familiaru[m] D[omi]ni Palatini In Rabakewz ex[iste]nciu[m] sub capitaneatu D[omi]ni Christophori Nadasdy ... ad integru[m] mensum 8. septembris Anno D[omi]ni 1558. (Mif. Raksz. 31.998.)

15 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt. 1574. Primo January... (Mif. Raksz. 31.998.)

16 VaML XII.1.b. VKHLt. Statutoriae, 27. doboz, Nr. 587., Récsey.

17 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt. Vaswary Ferenc kapui udvarbíró regestomaba találatott difficultasok Anni 1587 fol. 375r., 380r. (Mif. Raksz. 31.991.)

18 A forrásfeltárás jelen szakaszában az egykori após, Sutha György személyéről, kapcsolatrendszeréről, birtokviszonyairól nincs információnk. Az esküvőre a meghívót Récsey István özvegye, Hirnik

A család tagjai ott voltak a Nádasdy Ferenc mellett a „hosszú háborúban” kiállt familiárisi seregben is: Récsey Imre e szolgálataiért 1596 július-novemberber során 15-15 ft hópénzt, míg decemberben 12 ft-ot kapott.¹⁹ Ez a viszonylag csekély összegek közé tartozott.²⁰

A Récsey család Nádasdyakhoz fűződő intergenerációs familiárisi kapcsolata mellett arra is érdemes kitérni, hogy e birtokos család tagjai maguk is rendelkeztek egy, ma még kevésbé ismert, csupán pár emberből álló szolgálói, familiárisi körrel. 1561-ben az agilis jogállású teresdi Gall Máté (Gall de Theresd) Récsey István familiárisaként (familiar[is] egregy St[ep]hani Reche de Bencze Reche) ura, az ő felesége, illetve gálosházi Hirnik avagy Porkoláb Petronella nevében tiltakozott Hirnik Lőrinc második felesége, Kachor György özvegye, Bachy Katalin számára tett birtokfelvallása ellen.²¹ Valószínűsíthető, hogy az 1588. évi portaösszeírásban Füles községben jelzett egy szabad telek mögött is Récsey szervitor birtoka húzó-dott meg.²² A taxált nemesek 1599. évi összeírása név nélkül a szolgáló feladatkörét is jelezte: annak a birtokgazdálkodásban volt meghatározó szerepe, ő volt Récsey ispánja.²³ Sajnos a forrásfeltárás jelen szintjén nem rekonstruálható a Récsey család szolgálóinak teljes személyi köre, funkciórendszere.

Kissé előre szaladva, Récsey Bálint időszakából is ismert név szerint egy szervitor. Récsey szolgálójának, nemes Hídvégi Tamásnak 1626–1627. évi, 40 magyar forintra menő fizetésével tartozott. E tartozás megadása fejében 60 magyar forintért zálogolta néki Benkovith Stanislaus füles 1/2 pusztája jobbágytelkét.²⁴

RÉCSEY BÁLINT: A FAMILIÁRIS ÉS A VÁRMEGYEI HIVATALVISELŐ

A családi tradícióknak megfelelően Récsey Bálint is a Nádasdy család szolgálatában állt.²⁵ Nádasdy Pál összes szolgálójáról készült 1614. évi jegyzék készpénzfize-

Borbála küldte Sopron sz. kir. város magisztrátusához. Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára (SL) Sopron város levéltára (Svlt.) Lad. XXVIII. et CC. fasc. 1. No. 78., Gálosháza, 1585. jan. 19. Közölte: Házi (1928: 144-145).

19 MOL E 185 MKA Anno 1596. Hópénzfizetési lajstromok, pro mense... (Mif Raksz. 31.998.)

20 Récsey Imre elhelyezése a családfán nem egyértelmű. Az eddigi életút feldolgozás benczerései Récsey Istvánnak és Hirnik Brigittának egy György és egy István nevű fiút tulajdonít, nem tud az 1574. évi birtokmegegerősítésben szereplő Imréről. Récsey Imrét, Bálint korán elhalt testvéreként a harmadik generáció tagjaként tünteti fel (Prickler 1983: 184).

21 VaML VKHLt. fv. jkv. 1561. No. 48. fol. 204v.-205r., 1561. jún. 2. (feria secunda p[ro]xima post festum Sanctae Trinitatis). A familiárisok szervitorairól ldm.: Varga J. 1981. 50.

22 MOL MKA E 158 Conscriptioes Portarum (CP) Regestrum connumerationis portar[um] Dicae Sac[rae] Caesar[ae] Regiaeq[ue] Maj[is]t[er]is in Comit[atu] Sopronien[se] per me Ladislaum Joo de Kazahaza, Anno 1588. Füles 606, 640.

23 MOL MKA CP Anno 1599. Regestum super taxam nobilium. 955.

24 VaML VKHLt. fv. jkv. 1627. No. 176. fol. 173r.-v., 1627. dec. 10. (feria sexta p[ro]xima post festu[m] Conceptionis Beatae Mariae Semp[er] Virginis)

25 A meglévő családtörténeti feldolgozás, genealógia Récsey Bálintot az 1540-es évekből az első Nádasdy familiárisként ismert Récsey István unokájaként tünteti fel. E munka szerint Récsey Istvánnak két fia született; György és (II.) István. Míg az előbbi utód nélkül halt el, (II.) Istvánnak az utód nélkül korán elhalt Imre, és Bálint fiai születtek. Ez utóbbi személy pályáivét vizsgálja ez a dolgozat (Prickler 1983: 184).

tését fölöttébb magas összegben, 100 ft-ban adta meg. Ez saját magával együtt öt lovast tartó, azt kiállító szervitor készpénz javadalmának felel meg.²⁶

Récsey Bálint Sopron vármegye köz- és jogéletében már viszonylag korán feltűnik. 1607-ben – minden bizonnyal ebergőci birtokossága miatt – ő is tagja volt azon fölöttébb tekintélyes személyekből álló fogott bírói testületnek (arbitri), akik Ebergőcön 100 ft büntetés terhe mellett ítélkeztek Vághy György alispán és Ajkay Ferenc szolgabíró közötti osztályperben.²⁷

Valószínű a familiárisi hadakkal vonult hadba 1611-ben, amikor a hubokai mezőn álló táborból írodott levelében, a fizetelenségről panaszkodó gyalogvajda kérésére Sopron városát megkereste, és az el nem küldött hópénzek megadását sürgette. „... az gyalogoknak uaidaja [...] monda hogj hauok immar alkalmas ideje hogj ki tólt es ke[gyelmet]ek megh nem kúlte ho penzeket, s a' haidusagh minden nap rea fut erette... Az kapitan Vrak tegnap mind egjben gyűitöttének uala bennünketh es Palatinus Vrunk ú Na[gy]sá[gy]ga paranczollattjat el oluastatak, meliben azt paranczollja ú Na[gy]sá[gy]ga hogj mingjart el indeczanak bennünket es Epperjes fele uigjenek, minek okaert holnap inneth el uifnek es Ersek Vj Varho[z] lalletonak, oth az fizetest meg uarattjak uelünk, s annak utanna mingjart el indetnak.” A gyalogok fizetését azonnali küldésre kérte, hisz „...minden l[á]bad varasok megh fizettenek, csak ke[gyelme]te]k vagjo[n] hatra...” Ezzel egyidejűleg kérte a lovasok hópénzeinek beszedése kezdését meg. A hópénzfizetésben a többi törvényhatósághoz hasonlóan a három havi lefizetést javasolta.²⁸ Kérése eredménytelenségét jelzi tíz nappal később, Nagyvezekényből írodott levele. „ertuen Palatin[us] Vrunk ú Na[gy]sá[gy]ga kemeni es erós para[n]czollattjath meljben azt paranczollja ú [...] hogj ejel nappal siessünk Kallo fele...” De fizetelenségük miatt „...sok l[á]p l[á]tomall, biztatasommal es fogadasommal tartoztattam ez ideigis úketh, mind el akar tanak az za[á]lo alol menni; im annak okaerth megh addigh migh az Vaida megh erkezik arra birta[m] úketh hogj uarakoznak, de ha megh nem le[á]sen fizetesek úk p[ro]testaltak hogj el o[á]bolnak; ke[gyelme]te]k mint adjo[n] l[á]moth Palatin[us] Vrunk előtht lassa ke[gyelme]te]k...” Így az eddigi szolgálatok késedelem nélküli ki-

26 A fenti készpénzfizetésen kívül Récsey még 9 róf gránát posztóban is részesült. Ez utóbbi jelzése azért is fontos, mert a Nádasdy szervitorok is a mennyiséget és az anyag minőségét tekintve, a főúri udvartartás hierarchiája szerint, az egyes személy fontosságát mérlegelő, széleskörűen differenciált posztójavadalmazásban részesültek. MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt. A familiárisok, szervitorok 1614. évi jegyzéke (Mif. Rszv. 31.992.)

27 SL Sopron vármegye levéltára (Svm. lt.) Acta Iuridica, Tom. 1. fasc. 8. No. 194., Ebergőc, 1607. júl. 25. (in festo beati Jacobi Apostoli). A fogott bírák (arbiterek) Récseyen kívüli köre: Megyery Imre, a vármegyében a királyi dicatori feladatot többször is ellátó kaszaházi Joo László, Kisfaludy Balázs – később Vas vármegye egyik alispánja –, Tompa István, a rokon és Nádasdy szervitor Vághy János, majd Viczay Sándor, Szántóházy Ferenc – Vas és Sopron vármegyék jegyzője, királyi ítélmester, Nagy István (Nagy de Cador), és az „örökös” esküdti tisztet viselő Pásztory (Pazthory) Gergely. Kisfaludy Balázs tisztségviselésére ldm.: uo. Acta Iuridica, Tom. 1. fasc. 9. No. 226.

28 SL Svlt. Lad. XXIV. et Y. fasc. XI. No. 744., (in Pratis Hubokiensib[us]), 1611. jún. 3. A sz. kir. városok védelemben, hadsereg állításban, -ellátásban vitt szerepe, anyagi tehervállása sajnos kevésbé ismert – Soproné nem kutatott. A problémakörre: H. Németh 2000. Az eredeti forrásokból származó szövegrészek a rövidítések feloldásával, betűhív – de nem paleográfiai hűségű – közzétételben jelennek meg, míg a forráspublikációkból származóak az ott alkalmazott módszertani elvek szerint.

fizetését kérte, és a várost ismét figyelmeztette; a vármegyék három hónapra fizetik seregeiket, így Sopron városnak is ezen időre kellene a pénzt megküldenie.²⁹ Jelenleg csak az évtized végéről vannak tevékenységéről újabb, pozíciója emelkedésére utaló adatok. 1619-ből, azon évből, amelynek ősze Bethlen Gábor erdélyi fejedelem dunántúli első támadását, több nagyhatalmú mágnás, így Batthyány Ferenc és Nádasdy Pál részleges átpártolását is hozta. Dominusza, Nádasdy Pál, Vas vármegye főispánja megbízásából 1619. november 30-án Szepsy János ügyvéddel együtt Vas és Sopron vármegyék közös, a Szombathely melletti Szőlős faluban megtartott közgyűlésén képviselték urukat (Tóth 1992: Nr.1510). Sopron és Vas vármegyékben kiterjedt ügyvédi munkát folytató Nádasdy familiáris, dominusza mellett a Bethlen-időszak politikai váltását határozottan kihasználó, a fejedelem mellett kitartó Szepsy János pont politikai szerepvállalásai révén hihetetlennek tűnő karriert írt le: a Sopron vármegyei taxalista kisnemesből a Szepesi Kamara tanácsosai közé emelkedett. Életútja és tevékenysége a későbbiekben is többször egybefonódott Récseyével (Dominkovits 2002).

A következő év nyara még aktívabb közszereplést eredményezett. Bethlen Gábor fejedelem 1620. évi, besztercebányai országgyűlésére az akkor már teljességgel Bethlen párti Szepsy János ügyvéddel – a Nádasdy Pál szervitori körébe tartozó, de erősen önállósodott kisvölceji taxalista nemessel – együtt Sopron vármegye országgyűlési követévé választották.³⁰ Kis késéssel, június 15-én érkeztek Besztercebányára. Követségük idejéről jelenleg három levelük – valójában levél formájában megírt országgyűlési beszámolójuk – ismert. Az egyiket 1620. június 18-án írták mankóbüki Horváth Bálintnak, Sopron vármegye alispánjának, a körmendi vár (praesidium) kapitányának. Megnyugtató szándékú soraikban jelezték: június 10-én maga a fejedelem is megjelent Besztercebányán, „az Országis imar job reßent mind Vrak es Varmegiek kőueti itben uadnak...” Zala és Vas vármegyék követei még útban lehetnek, szerencsére „semmi neheztelles oda mi felenkis, sem ő Fölsegetüll sem az Nemes Orßagtull...” nem áll fenn. Tudósításuk szerint mind Bethlen, mind az összegyűlt rendek békére hajlanak, csak annak módozatát keresik. Követként, athnameval megjelent a török szultán főcsausza is, „seõt mind Teõrokkal Tattaral valo segetseget óromest adnanak, de az Fejedelem eõ Fölsege nem egiebeth hanem csak az jo bekesegeh megh tartasat kiuannja teólók, Cheh Orßagi Kirali es az Orßagh kőueti mind Moruay es Silesai kőuetekuel be iõttenek, az Moruay Kőuetnek ma[m]ja uolt Audienciaiok...” A lengyel követek e sorok zárása után érkeztek, miként a post scriptum-ba írták: „nagi pompauall. tizenhat vezetek louakath igen ßepeket arañas szerßammal föll öltőztetteketh uittek előtte, negi hinto szekere uolt, Annak fölőtte közel harmicz (!) niolcz kocis (?) uolt, ßep louas es gialogh seregeuel ezek mellet.”³¹ Négy nappal későbből, június 22-ről

29 SL Svlt. Lad. XXIV. et Y. fasc. XI. No. 748., Vezeken, 1611. jún. 13.

30 Szepsy életútjáról részletesen: Dominkovits 2002. Jegyzőkönyvek, közgyűlési iratok hiányában csak valószínűsíthető, hogy Sopron vármegye 1620. május 7-én, Keresztúron megtartott közgyűlésében – illetve nem sokkal azt követően – történt meg a követválasztás. Vö.: SL Svm. It. Acta Iuridica, Tom. 1. fasc. 1. No. 20.

31 MOL P 1314 Batthyány cs. lt., Missiles, No. 42.878., Besztercebánya (Nouizoly), 1620. jún. 18.

datálódik a Bethlen pártjára átvált Batthyány Ferenc Sopron vármegye főispánjához írott beszámolójuk. Az részletes, az országgyűlés eddigi menetét összegző beszámolót Récsey készítette el. Jelezte: itt Batthyány Besztercebányára készülődéséről is tudomás van. Az érdemi információkban előzőnél gazdagabb leírásban írta: „...Korlat Istuan es Demjen Ferencz Illiey Janoßall eggiütt az Portarul megh ieöttek. Feó Theörök Chauzis ieót velek, az melig Pragaban megyen fell, akaruan ertenni ha Cheh orssagh egy ertelemben vagion Magyar orszaghwall, es teób okokertt; Interim az friginek allando voltarull eöreös kóttessel assecuralta Teheöreök Chiaszar eó Feólsegekett es az orszagokath.” Már a cseh, morvai, sziléziai követek – illetve a lengyelek – után „es az kett Lusitianak seorsim et singillatim Keóuethek ez el múlt ketten mind be jöttek; Az kett Austrianak kouethe hasonlokeppe[n] mindeniknek kwlómbei be jöttenek, Az Moruay keóuetnek cheótörteókeón, az Also Austriay kóuetnek pentheken volt audientiajok...” A császári komisszáriusok még nem érkeztek – írták –, de „erre az földre valo vrak igen be giúltenek felette igen szeph kezzülettal jeónnek minden felöl...”. Megítélésük szerint mind a fejedelem, mind az összegyűlt rendek békességet akarnak. A folyamatos gyülekezés jeleként e sorok írásának a napján érkezett meg rimaszécsi Széchy György felsőmagyarországi főkapitány Alaghy Menyhérttel „...felette szeph lowas szerszamos lobogos kopjain, es gialogh szeph seregekuell szeph solemnitasall...”. A levél a tárgyilagos leírásnál jóval határozottab hangvételű utóiratát már csak a követárs Szepsy írta. Politikai véleményével kísérve tudósította Batthyányt; aznap audiencián volt Bethlennél, és kihangsúlyozta: fontos lenne a főúr személyes jelenléte az országgyűlésben.³² A követek harmadik, az addigi eseményeket összegző terjedelmes levele Sopron vármegye két vezetőjéhez, mankóbüki Horváth Bálint alispánhoz és Szántóházy Ferenc jegyzőhöz – aki e mellett Vas vármegye notariusi hivatalát is viselte, miként a személynöki ítélőmesteri tisztet is betöltötte – íródott. A végig Szepsy által írott tudósítás kételyek közepette is, de a béke reményét sugallja, és hosszan, részletesen ír a konföderációs országok portára küldendő követeiről (Balassy Ferenc, Dóczy István, Rimay János), azok kíséretéről, költségeiről.³³ A követség végeztével Récseyről, a Bethlen Gábor vezette rendi-függetlenségi-felekezeti küzdelem nyugat-dunántúli térségében vitt szerepéről jelenleg nincs információnk.³⁴ Az bizonyos, hogy a Bethlen párti dunántúli főurak 1622. évi átpártolásakor, így Nádasdy Pál II. Ferdinánd hűségére térése idején ő is urával tartott, a soproni országgyűlés által közkegyelemben részesülve, birtokait, kapcsolatait megtartva, Sopron vármegyében maradt. Megyei hivatali pályafutása csak ezután kezdődött.

Récsey Bálint megyei hivatalviselésére – a forrásfeltárás jelenlegi ismeretei szerint – először 1624. május 8-áról származik adat: ekkor az újkéri törvényszéken

32 MOL P 1314 Batthyány cs. lt., Missiles, No. 42.879. Besztercebánya, 1620. jún. 22. Batthyány Ferenc 1604–1625 között töltötte be Sopron vármegye főispáni székét (Fallenbüchl 1994: 96; Széchyre: Pálffy 1997: 273).

33 MOL P 1314 Batthyány cs. lt., Missiles, No. 42.880. Besztercebánya, 1620. július 5. A harmadik, legterjedelmesebb levél részletesebb bemutatásától a három hivatkozott forrás önálló publikálási szándéka miatt itt elállnánk.

34 Személyét, szerepét nem említi Nagy 1968.

Völcsy Ádám szolgabíró vezetésével, Récsey és Karoli (Karall?) István esküdtek („Juratus Assori azonn Varmegienek”) Szalay János és Farkas János osztályperében jártak el.³⁵ 1625 februárjában esküdtként abban a mankóbüki Horváth Bálint alispán vezette népes grémiumban vett részt, amely Ebergőcön Vághy Farkas és Telekessi Istvánné, Vághy Orsik közötti vagyonsztást vitte végbe.³⁶

1628. február 1-jén urától váratlan feladatot kapott. A füzéri jószág gondviselésével, Nádasdy érdekeinek Abaúj vármegyei képviselőjével megbízott, így a Bethlen-pártisága miatt valószínűsíthetően a Nyugat-Dunántúlról dominusza által támogatottan visszavonult korábbi követtársa, az 1627 késő őszén elhunyt Szepsy János ügyvéd hűtlen vagyonkezelését, illetve az említett füzéri javak állapotát kellett kivizsgálnia. A részletes instrukció szinte algoritmus-szerűen előírta Récsey számára az ismeretlen földrajzi és társadalmi környezetben végbeviendő cselekedeteket; pl. a jó kapcsolat kialakítása szendrői Bornemissza Jánossal, Bethlen nagy befolyású kassai főkapitány-helyettesével, majd főkapitányával.³⁷ A szoros számadásvizsgálatok mellett – különös tekintettel a bírságok kivetésére, bírságpénzek kezelésére – Nádasdy az urbárium felülvizsgálatát, a települések határainak bejárását, széleskörű tanúkihallgatásokat, a jogbiztosító, peres, és adományokat nyújtó iratok teljeskörű átnézését is előírta. Míg Szepsy özvegyével szemben határozott fellépésre szólította fel (férje esetleges végrendeletének kiadása, kintlévő Nádasdyt illető összegek beadása), a térség nagyhatalmú birtokosával, I. Rákóczi Györggyel a jó kapcsolat felvételére intette, és tudakozódásra a Szepesi Kamara által Szepsy halála után elfoglalt részjószágokról.³⁸

Récsey kivizsgálással kapcsolatos leveleit, az ügyről készített írásos jelentését nem ismerjük, de Dats Márton füzéri számvevő (rationista) 1628. évi számadásai szerint gyorsan, és határozottan nekilátott feladatának. Nádasdy Pál füzéri jószágainak képviselőjeként részt vett Abaúj vármegye 1628. március 4-i garadnai, majd március 11-i, Németiben megtartott közgyűlésében, a kettő közötti időpontban pedig a jászói konventhez utazott, valószínűsíthetően azért, hogy e hiteleshelynél a vártartományra vonatkozó birtokjogi iratokban tájékozódjon, illetve másolatokat szerzzen be.³⁹ Abaúj vármegye március 13-i, Tornyosnemessi (Thornys Nemessy) faluban megtartott, tisztújítással egybekötött pecsételőszékén (Sedes Sigillaris) Récsey Bálint Nádasdy Pál új prokuratoraként ünnepélyes tiltakozást tett a füzéri várhoz

35 SL Svm. lt. Acta Iuridica, Tom. 1. fasc. 12. No. 430.

36 SL Svm. lt. Acta Iuridica, Tom. 1. fasc. 12. No. 460. Ebergőc, 1625. febr. 27. A szakirodalom 1627-ben – konkrét levéltári forrás megnevezése nélkül – szolgabírónak nevezi (Prickler 1983: 166). Bár nem kizárható, hogy Récsey Sopron vármegye szolgabírói karába került, erre a vármegye szórványos közgyűlési és jóval gazdagabb törvényszéki iratai nem tartalmaznak, miképpen 1629. októberi alispánságáig az 1628-tól töredékesen fennmaradt vármegyei jegyzőkönyvek sem hoznak utalást.

37 Az isinstrukció még akkor keletkezett, amikor Bornemissza Perényi (Pirinyi) Ferenc helyettese volt. Hivatalviselésére: Pálffy 1997: 273.

38 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt., Pro Generosis dominis Valentino Rechey et Petro Ferenczy data Instructio, Sárvár, 1628. febr. 1. (Mif Raksz. 31.996.)

39 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt. Regestrum super Introitu et Exitu omnium pecuniarum ad Arcem Füzer provenientium, A prima die 9bris u[s]q[ue] ad diem mensis marty Anni 1628. (Mif Raksz. 31.996.)

tartozó Vil község ügyében, és megintette Gombos Jánost.⁴⁰ Récsey csak átmeneti időszakra képviselte e birtokaitól távoli törvényhatóságban urát, már nem jelent meg az 1629. március 19-i tisztújító közgyűlésen, pozíciója révén nem került a törvényhatóság nagyszámú esküdti karába.⁴¹ Ugyanakkor Sopron vármegye 1629. június 11-i gyűlésében őt is abba a vármegyei tisztviselőkből álló gremiumba nevezték ki, amely a hadisegély sürgősen végbeviendő beszédésének a számadás-felülvizsgálatára alakult.⁴²

Mankóbüki Horváth Bálint Sopron vármegye 1629. október 4-i közgyűlésében hivataláról lemondott, tisztére a vármegyei rendek gálosházi Récsey Bálintot választották meg, aki esküjét rögtön le is tette.⁴³ 1630-ban nem csak Sopron vármegye alispánjaként tevékenykedett (pl. Mihályiban külön a Rábaköznek tartott sedriát),⁴⁴ hanem a június 10-i közgyűlésben a vármegye királyi adószedőjévé (dictator) is választották (electus est).⁴⁵ Az egykorú vármegyei források hiányai miatt nem kizárható, hogy Récsey személyesen még többször is részt vett királyi adószedés és hadisegély beszédésében, bár az tűnik biztosabbnak, hogy az így összejött vármegyei pénzek egy részét Pintér János vármegyei adószedőtől átvette, de azok valaminő okból átadásra már nem kerültek. A pozsonyi Magyar Kamara Sopron vármegye 1625–1648 közötti adótartozásairól vezetett kivonatból kitűnik: Récsey örökösein 629 ft 60 d-t kerestek.⁴⁶ Hasonló tárgykörben – minden bizonnyal a hivatalviselés időszakában – keletkezett Récseynek az a Sopron sz. kir. város magisztrátusához írott, datálatlan levele, amelyben egyrészt tudósított a közeljövőben megtartásra kerülő közgyűlésről és törvényszékről, másrészt viszont a sz. kir. várossal kapcsolatban keletkezett, immáron országos visszhangot kapott konfliktusról szólt. Ugyanis a magisztrátus azzal vádolta őt, hogy az országgyűlési követek költségére e törvényhatóságra magasabb pénzüsszeget vetett ki és szedetett be. Récsey e vád alól részletes indoklással mentette ki magát.⁴⁷ (A vezető vármegyei hivatalviselő adótartozása cseppet sem egyedi, hasonlóval számos 17. századi tisztviselő esetében találkozhatunk, így pl. hasonló ismert a 17. század közepső harmadában Vas vármegyei alispáni hivatalviselő felsőkáldi Káldy Péternél is.) Récsey Bálint

40 Statny Oblastny Archiv v Kosiciach (SOAK) MOL Abaúj vármegye levéltára, Abaúj vármegye nemesi közgyűlési jegyzőkönyve, 1628. márc. 13., fol. 282-r. (továbbiakban: SOAK: MOL Mif. Raksz. 1924.)

41 SOAK: MOL Mif. Raksz. 1924. Abaúj vm. közgyűlési jegyzőkönyve, 1629. márc. 19. fol. 334-v. Az 1630-as években Telekesy Török András volt a füzéri váruradalom praefectusa. MOL MKA E 185. Nádasdy cs. lt., Vegyes iratok, Keresztúr, 1633. ápr. 4. (Mif. Raksz. 31.986.)

42 SL IV. A. 1.a. Svm. lt. Sopron vármegye nemesi közgyűlésének jegyzőkönyvei (Prot.) III. 9.

43 SL Svm. lt. Prot. (Másolati könyv II.), 11.

44 SL Svm. lt. Acta Iuridica, Tom. 1. fasc. 14. No. 572., Mihályi, 1630. jún. 14. (feria sexta p[ro]xima post festum beati Medardi Episcopi), Valentinus Rechei de Galos haza Vice Comes Comit[at]u Sopronien[is].

45 SL Svm. lt. Prot Másolati könyv II. 18.

46 SL IV.A. 1.b. Svm. lt. Sopron vármegye nemesi közgyűlésének iratai, 1. doboz, 1649: Extractus diuersarum Regni Contributionem ab Anno 1625 usq[ue] finem Anni 1648 in Co[m]it[at]u Soproniensi restantium.

47 SL Svlt. Lad. XXIV. et Y. Fasc. XII. No. 797.

alispáni tisztségviselése 1631–1636 között folyamatos volt, annak 1637 tavaszán bekövetkezett halála vet majd véget.⁴⁸

Récsey politikai közéletben történő megjelenésére, szerepvállalására utal, hogy 1632. március 8-án Szombathelyen, Vas vármegye és az ún. „Dunán inneni” vármegyék azon részgyűlésében, amely nádori utasításra portánként újabb 3-3 ft adó beszédét tárgyalta – és erre a törvényhatóságok nemleges határozatot hoztak, kijelentve: szükség esetén készek részleges hadjáratot indítani – felsőkáldi Káldy Ferencsel együtt őt is Esterházy Miklós nádorhoz küldött követé választották (Tóth 1992: Nr. 1539–1540, 1548). Politikai szolgálatai mellett személyének súlyát jelzi, hogy 1635 tavaszán Esterházy Miklós nádor reá és Lenkowitz Zsuzsanna nevű feleségére bízta Polányi Lajos – aki az 1615–1619 között több ízben képviselte Bathyány Ferencet a vasi megyegyűléseken, 1619-ben Káldy Ferencsel országgyűlési követ volt – és Somogyi Ferenc árvái fölötti gondviselést – amely megbízást Vas vármegye 1635. május 21-i közgyűlésében hirdettek ki (Tóth 1992: Nr. 1638).⁴⁹

Récsey Bálint 1637 tavaszán hunyt el. Az április 28-án, Lózs mezővárosban megtartott közgyűlésben a megürcült alispáni hivatalra a megyében csekély perványi részbirtokkal rendelkező Eörsy Zsigmondot választották meg.⁵⁰ Eörsy személyében nem csak új ember jelenik meg a nemesi vármegye élén, ő vitathatatlanul új viszonyokat is hoz; a Nádasdy szervitor Récsey után immáron a dinamikus új birtokos, gr. Esterházy Miklós nádor embere került vezető megyei pozícióba (Hiller 2000).

Ahogy Récsey Bálint, úgy felesége is evangélikus vallásúak voltak, egyházukat támogatták. A családban a felekezeti szakadás a linzi béke után, a dominusz, Nádasdy Ferenc 1643. évi katolizálásával következett be. Récsey Bálint özvegye továbbra is az evangélikus egyház támogatói közé tartozott, míg fia, a vezető Nádasdy tiszviselő, Récsey György dominusza nyomában – más familiárisokhoz hasonlóan – katolizált, konfliktusokat vállalva az uradalom több evangélikus közösségével (Payr 1924: 85, 151, 684, 687). Esete egy máig is alig ismert kérdéskörre, a familiárisi kör egyéni, és dominuszt követő felekezetváltására, és mindennek a vármegyei hivatalviselői karban megmutatkozó hatására hívja fel a figyelmet.

Ha Récsey közigazgatási karrierjére tekintünk, feltűnik, hogy ő – a tárgyidőszakból töredékesen fennmaradt iratanyag alapján – csekély esküdti munkát követően került Sopron vármegye alispáni székébe. Joggal merülhet fel a kérdés: e karrier szokatlan-e a 17. századi Sopron vármegyében, vagy egy típust jelenít meg. Bizton állíthatjuk: nem egyedül esettel állunk szemben, hanem egy tipikussal.

Ha időben visszafelé tekintünk, úgy látjuk: a 16. század második felében Nádasdy Tamás nádorhoz, majd Nádasdy Ferenchez szorosabb-lazább familiárisi kötelességgel fűződő jómódú középbirtokos családok viselték az alispáni hivatalt. Mind-egyikük Sopron vármegye és a tágabb nyugat-dunántúli térség ún. „törzsökös”,

48 Lásd. erre: SL Svm. It. Acta Iuridica, Tom. 1. fasc. 14. No. 575., fasc. 16. No. 690. (1631), uo. fasc. 14. No. 584., fasc. 16. No. 702. (1632), uo. fasc. 14. No. 597., 603., (1634), uo. fasc. 14. No. 608. (1635), uo. fasc. 15. No. 629., 635. (1636).

49 Ugyanakkor azt sem szabad feledni, hogy Récsey Bálint rokonságban állt a Polányi családdal.

50 SL Svm It. Prot. III. 34. p.

Mohács előtti múltra visszatekintő nemesi családjai közé tartozott. A század derekától nézve: Kisfaludy Pál 1550–1560 között bizonyíthatóan Sopron vármegye alispánja volt. Őt (legkésőbb) 1562-től asszonyfalvi Ostffy Jakab követte, aki az 1555. évi szervitori jegyzéken Ostffy Tamással, és többek között Niczky (Mycky) Boldizsárral és Gáspárral, Guary Bálinttal és Miklóssal, továbbá Bük (Byk) Benedek deákkal együtt Nádasdy Tamás nádor újabb szervitorai között szerepelt.⁵¹ Ostffy nem csak Sopron, hanem Vas, Győr vármegyék nemesi elitjének is tagja volt, Veszprém vármegyében is csekély birtokkal rendelkezett. Őt 1580–1581 között a vármegye „törzsökös” bene possessionatus-ai sorába tartozó Viczay György követte, akit e hivatalviselése után még több esetben Sopron vármegye egyik országgyűlési követévé is megválasztottak. Viczayt a korábbi esztendőkből; egy 1573., majd 1574. évi, Nádasdy Ferenc szervitorai számára kiadott szövegekről felvett jegyzéken találhatjuk. Neve mellett Récsy Györggyel, Ághy Miklós kapuvári provisorral, vagy a későbbi sárvári porkolábbal, Poky Boldizsárral is találkozhatunk.⁵² Viczayt követve 1581–1595 között a hasonlóképpen Nádasdy familiáris, adománybirtokai révén a vármegye leggazdagabb középbirtokosai sorában helyet foglaló Megyery Imre viselte az alispáni hivatalt, aki e közhivatalból történő visszavonulása után nem csak e törvényhatóság, hanem a Habsburg uralmat kritikusan szemlélő, de alapvetően császárhű dunántúli rendiség körében is megőrizte tekintélyét.⁵³ Őt 1595–1601 között⁵⁴ az alispáni székben az a jelenleg kevésbé ismert pinnyei birtokos, Nádasdy Ferenc szervitora,⁵⁵ nemesapáti Szalay Gábor követte, aki 1590-ben Nádasdy Ferenc kapui uradalmának udvarbírája (provisor) volt.⁵⁶ Váratlan halálával e tisztt megürült; ez előzte meg a vármegye 1601. évi tisztújítását, amely a hivatali kar személyi összetételét sokban átalakította.

Ekkor vagyoni és pozicionális szempontból Sopron vármegye alispáni székének betöltésében fordulat következett be. A tágabb térségben, és a szűkebb vármegyében egyaránt ismert jómódú birtokos családok tagjait a kisbirtokos nemesek közé tartozó Vághy György követte. Az ő esküdti említése már 1580-ban feltűnik (Tóth 1993: Nr. 348), és valószínűsíthető, hogy e sok munkával járó alsó hivatalt 1601-ig

51 MOL MKA E 185 Nádasdy Tamás nádor iratai, Nomina servitor[um] noviter conductor[um] 1555. dec. 20., fol. 721–723., (Mif. raksz. 31.986.)

52 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt. Ratio solutionos dominor[um] familiar[um] per me Andream Valy factas Ab Anno 1572... Anno Do[mi]ni 1573., és 1574 Primo January (...) (Mif. Raksz. 31.998.)

53 Az önálló feldolgozást is megérdemlő Megyery Imréről forrásokkal, irodalommal egy kicsit részletesebben: Dominkovits 2002.

54 Nemesapáti Szalay Gábor 1601. évi hivatalviselésére ldm.: SL Svm. lt. Acta Iuridica, Tom. 1. fasc. 7. No. 127. Újkér, 1601. jan. 9. (feria tertia proxime post festum Epiphaniae D[omi]ni) az új naptár szerint, uo. Tom. 1. fasc. 7. No. 134. Lózs (Loos), (feria quarta p[ro]xima post dominicam [...hiányos datálás]) Ezekkel az adatokkal korábbi archontológiai vázlatunkat is szeretnénk kiegészíteni: Dominkovits 1996: 115.

55 Minden bizonnyal ő az a Szalay Gábor, aki szerepel az 1574. évi szövetkiadási jegyzéken: MOL MKA E 185 Nádasdy cs. lt. (Mif Raksz. 31.998.)

56 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt. Inventarium Castri Kapw in ingressu ad officium provisoratus egregy d[omi]ni Gabrielis Zalai, Anno 1590. prima diei january conscriptu[m] (Mif. Raksz. 31.990.)

folyamatosan viselte.⁵⁷ Vasváry Ferenc kapui udvarbíró 1587. évi számadása szerint ő ekkor a kapui vártartomány fizetési körébe eső Nádasdy szervitorok sorába tartozott, miképpen Poky Péter és Cziráky János mellett Récsey Györgyöt is itt találjuk.⁵⁸ Vághy 1599-ben Sopron vármegye királyi adószedőjeként tevékenykedett. Nemesapáti Szalay Gábor alispán halála után az 1601. május 2-án⁵⁹ Lózs mezővárosban megtartott közgyűlésben Vághy Györgyöt (Georgius de Wáagh) az esküdti tisztból rögtön Sopron vármegye alispánjává választották.⁶⁰ A művelt, jó íráskészségű Vághy Sopron vármegye Mohács előtti múltra visszatekintő kisbirtokos, de fölöttébb nagy tekintélynek örvendő családjából származott. Családjá több tagjához hasonlóan ő is Nádasdy Ferenc familiárisi körének tagja volt. A „törzsökös” Sopron vármegyei Vághy familia több tagja már a 14–15. század során is számos alkalommal megyei hivatalt viselt. Míg a családtagok korábban a vármegye egyik alispáni hivatalát is betöltötték, a 15. század végén pozíció és vagyonvesztéssel többeket „csak” szolgabírói, vagy esküdti hivatalokban találhatunk.⁶¹ Vághy György 1617-ben még Sopron vármegye alispánjaként járt el,⁶² de 1618 elején már a Sopron vármegye főispánságát is viselő Batthyány Ferenc szervitora, a csekély fekvőbirtokkal rendelkező mankóbüki Horváth Bálint töltötte be az alispáni hivatalt (Valentinus Horwath de Mankobük Vice Comes...).⁶³ 1618 novemberében forrásaink már csak Vághy György özvegyét említik.⁶⁴

A SOPRON VÁRMEGYEI RÉCSEY BIRTOKOK

A Récsey családot – az eddigi feldolgozásnak hála (Prickler 1983) – a megyetörténet kutatói szinte rögtön Fűles falu birtoklásával hozzák kapcsolatba. Ez indokolja, hogy munkánkban nem részleteznénk e falu birtoklástörténetének problémáit, inkább a gálósházi Récsey család birtokainak kiterjedését, Sopron vármegye birtokos társadalmában elfoglalt helyét írjuk le.

57 A 16. század végi Sopron vármegyei archontológiai gyűjtés hiányai miatt csak az időszak végéről ismertek folyamatos adatok. Az 1599–1600-as évekre ld.: Dominkovits 1996: 121.

58 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt. Vasváry Ferenc kapui udvarbíró regestomaba találtatott difficultasok Anni 1587, fol. 369-v. (Mif. Raksz. 31.991.)

59 Az új, Gergely-féle naptár szerint (feria quarta proxima post festum beatorum Philippi et Jacobi ap[osto]l[or]um).

60 SL Svm. lt. Prot. II. 79.

61 A középkori megyekutatás 1405-ben Vághy Balázst rábaközi alispánként, majd 1430-ban Vághy Jánost a vármegye egyik alispánjaként, illetve 1448-ban Vághy Dénest, 1463-ban Vághy Imrét hasonló tisztszben jelezte. A 15. század végén Vághy Balázs szolgabíró (1489), Vághy János (1488, 1490), Vághy Tamás (1487) esküdti hivatalviseléséről rögzítődik említés. E munka a Vághy családot nem tartja a 15. századi Sopron vármegye befolyásos nemesi családjának (Belitzky 1938: 894, 897, 899, 902, 909–910, 912, 977, 1012, 1015).

62 SL Svm. lt. Acta Iuridica, Tom. 1. fasc. 10. No. 321. Újkér (Wyker), 1617. márc. 6. (feria secunda proxima post D[omi]nicam Laethare)

63 SL Svm. lt. Acta Iuridica, Tom. 1. fasc. 11. No. 332. Némethi (Nemethy) 1618. febr. 9. (feria sexta proxima post festu[m] beati Blasii Episcopi)

64 SL Svm. lt. Acta Iuridica, Tom. 1. fasc. 11. No. 338., 1618. nov. 27.

Az első jól ismert Nádasdy familiáris, Récesey István a vasvári káptalan előtt már 1547-ben tiltakozást és eltiltást tett Füles faluban egy nemesi kúria, avagy kőház és annak összes tartozéka miatt.⁶⁵ 1560. júniusában Nádasdy Tamás nádor a lékai vártartományhoz tartozó Füles falu felének birtoklását zálogjogon átengedte Hirnik (Hyrnyk) avagy Porkoláb Lőrincnek, az ő két lányának: Brigittának és az ő férjének, bencercsei Récesey Istvánnak (Rechey de bencze reczze), illetve a valószínűsíthetően a még hajadon Petronellának. E birtokba a vasvári káptalan a birtokszomszédok jelenlétében 1560 július 16-án a birtokbeiktatást megtette.⁶⁶

Sopron vármegye 1574. évi porta-összeírása alapján Füles (fyles) községben Récesey (Rechey) István 5, a Csány (Chany) fiak 7 portát bírtak.⁶⁷ Nem kizárható, hogy az adatok átmásolása révén ugyanez a portaszám jelenik meg az 1575. évi conscriptióban is.⁶⁸

Az 1586. év mind Récesey György tekintélyének növekedése, mind pedig vagyongyarapódása miatt kiemelést érdemel. Kalman, avagy kisvölcseji Völcseji (weolchej de kys weolhej) János özvegye, Dorottya asszony – a felvalláskor surányi Surányi (Swranj de eade[m] Swran) Kálmán felesége – János fia törvényes gyámjaként Récesey Györgyöt kérte és bizta meg a Kisvölcsej faluban fekvő javak megvédésével, törvényes perbeni visszaszerzésével.⁶⁹ Még ez évben kisvölcseji Völcseji Sebestyén fia, Völcseji György Récesey György számára felvallotta saját örök jogú részbirtokát; Sopronkövesd (Keowesd) falu szőlőhegyén a Nagy Farkas melletti szőlőbirtokot. Ezen kívül 60 ft-ért a Kisvölcsej falu határán belül fekvő ún. Nyáras Zöld Várban (in loco Nyaras Zeoldh war) lévő javait néki és a néhai Kalman avagy kisvölcseji Völcseji János István és János fiainak. Ugyanezen nap engedte meg e feleknek, hogy 300 magyar forint értékben zálogolt javait visszaválthassák.⁷⁰

Már a következő generáció birtokviszonyaiba enged bepillantást a korábbiaknál részletesebb 1588. évi porta-összeírás. Récesey György füles kúriájához 8 adózó jobbágy porta 25 zsellér háztartás tartozott, egy 1/2 és 1/4 telek pedig halálozás miatt pusztaként állt. Ekkor a település nagyobb felét Sitkey György és Horváth György birtokolta. Mindkettő egy-egy kúriával rendelkezett, közösen 9 adózó portát bírtak, 31 zsellérrrel, két 1/4 telek pedig pusztá volt.⁷¹ Az 1593. évi – ismételten kaszaházi Joó László királyi adószedő által elkészített, de a megelőzőhöz képes címével egye-

65 VaML VKHLt fv. jkv 1547. No. 404. fol. 78 r-v. (1547. márc. 27.: Dominica Judica)

66 VaML VKHLt fv. jkv. 1560. No. 166. fol. 92r-93r. (1560. júl. 16.: feria tertia p[ro]xima post festum divisionis Baetor[um] Ap[osto]lorum).

67 MOL MKA CP Regetum Connumerationis Portarum Dicae Sacrae Caesariae Regiaeq[ue] Ma[ies]t[is] Comitatus Soproniensis Dicatore Demetrio Kaldy Anno 1574 factae, 541.

68 MOL MKA CP Regestum Connumerationis Portarum Dicae Sacrae Caesariae Regiaeq[ue] M[iaes]t[is] Comitatus Soproniensis Dicatore Demetrio Kaldy Anno... MDLXXV., Fyhles: 558-559.

69 VaML VKHLt. fv. jkv. 1586. No. 135. fol. 84v-85r., 1586. aug. 3., a Julianus-féle naptár szerint (feria quarta post festu[m] ad vincula Beati Petri ap[osto]l[i]).

70 VaML VKHLt. fv. jkv. 1586. No. 192-193., fol. 115v-116r., 1586. nov. 21. a Julianus-féle naptár szerint (feria secunda p[ro]xima post festu[m] Beatae Elizabeth[ae] Viduae)

71 MOL MKA CP Regestum Connumerationis Portar[um] Dica[e] Sac[rae] Caesar[ae] Regieq[ue] Ma[ies]t[is] In Comit[atu] Sopronien[sis] per me Ladislaum Joo de Kazahaza, Anno 1588. 606., ldm.: 640.

zően tényleg új adatfelvételen alapuló – porta-összeírás szerint Récsey István özvegye Ebergőcön egy közös, míg Fülesen 6 önálló birtoklású adózó portával rendelkezett. Az utóbbi településen fekvő kúriához még 20 zsellér tartozott, 9 telek pedig pusztaként került összeírásra.⁷²

Birtoklástörténeti szempontból a Récsey Györgyről az egyik jelenleg ismert utolsó említés az az 1592. szeptemberi inscriptio, amelyben Nádasdy Ferenc Vidos Lénárt, Sárvár vára prédikátorának (Német)Keresztúr mezővárosban egy birtokot adott. Itt ugyanis az egyik szomszéd maga Récsey (Reczey) György volt, aki ott – valószínű más kisebb birtok(ok) mellett – egy szénatermő rétet is bírt.⁷³ E forrás óhatatlanul utal további, kisebb nagyságú szétszórt fekvőbirtok lehetőségére is.

Az 1595–1597 közötti éves porta-összeírások Fülesen Récsey Imre 5 adózó portányi birtoklását mutatják. A megelőző forrásokkal ellentétben feltűnő ezen összeírások sematikussága; esetükben abszolút nem kizárható a folyamatos átmásolás.⁷⁴ Ezek a késői portaösszeírások – a történeti statisztika alapján jól ismert forráskritikai szempontok miatt – legjobb esetben is csak egy kistérség településegüttese adózóerejének összevetésére használhatók.⁷⁵

A 16–17. század fordulóján a Récsey család fekvőbirtokairól a legdifferenciáltabb képet az adóalap megváltozásával a formalizálódó porta-összeírások helyett az új adóztatási szisztéma bevezetéseként, a házankénti adóösszeírás során felvett új adójegyzékek adják. Ez esetben az elvi portaszám helyett az egyes házak jelentették az adó alapját – függetlenül a benne élő családoktól. Az 1598–1608 közötti évekből fennmaradt források négy, egymástól távoli településen jelzik Récsey Imre birtokait. A Répce-menti Csáfordon és az azzal szomszédos Jánosfán, illetve a rábaközi Ebergőcön kisebb birtokokkal rendelkezett, fekvőbirtokainak súlypontja Fülesen volt. Az összeírások 1598–1604 között Récsey Imre, majd 1608-tól Récsey Bálint földesuraságát mutatják. A járványok, seregjárások pusztításai, a paraszti migrációk miatt a birtokok gazdasági erejének mélypontja valószínűsíthetően az 1604–1608 közötti évek lehettek.⁷⁶

72 MOL MKA CP Regestrum Nouu[m] Connumerationis Portarum Comit[atu]s Sopronien[sis] per me Ladislaum Joo de Kazahaza, dicatore eiusdem Comit[atus] ... In Anno 1593. 657., 667. E forrás szerint a falu másik felének birtoklását egy kézbe vevő Sitkey Gábor fülesí javait az elmúlt esztendőben több kár is érte. Még 1591-ben 7 háza leégett, három ¼ telek a térségben pusztító pestis miatt pusztává vált, így 7 adózó portával, 24 zsellérral bírt.

73 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. It. Inscriptiós könyvek, 7. köt. 1–3. p., (Mif. Raksz. 31.988.)

74 MOL MKA CP Extractus Anno D[omi]ni 1595, Rectificationis Portarum (...), Fwles: 703., uo. Extractus Anno Domini 1596 (...) Fwles 736., uo. Extractus Anno Domini 1597, Soproniensis Co[m]it[atu]s Rectificationes Portarum..., Fyles: 809.

75 A porta-összeírások korábbi szakirodalmakat hozó forráskritikája, az új adóketési gyakorlat jogi háttere, gyakorlati megvalósítása részletes ismertetésre került: Dávid 2001: 2–20.

76 A továbbiakban felhasznált források: MOL MKA CP Anno 1598. Regestrum Connumerationis Domorum, uo. Regestum super connumerationis domorum Co[m]it[atu]s Sopronie[nsis] Anni 1599. 980., 988., 995., uo. Regestum Anni 1600. Super Rectificatione Domorum Comitatus Sopronien[sis]..., 1029., 1031., 1046., 1059., 1061., 1073., uo. Regestrum rectificationis domorum in Comit[atu] Sopronien[sis] Anni 1601. 1156–1157., 1162., uo. Regestum Anni 1603. Connumerationis Domorum Colonialium et Inquilinariam..., 1184., 1186., 1197., uo. Regestvm Anni 1604 domorum colonialiu[m] et inquilinaria[rum] Comitatus Sopronien[sis] 1211., 1213., 1221., uo.

A Récsey család Sopron vármegyei birtokai, 1598-1608.⁷⁷

év/település (adózó házban)	Csáford ⁷⁸	Ebergóc	Füles	Jánosfa ⁷⁹
1598	4	6	52	-
1599	4	6	52	-
1600 ⁸⁰	4	4	31	1
1601	3	3	20	1
1603	2	2	12	-
1604	2	1	10	-
1608	-	1 ⁸¹	3	1 ⁸²

Az 1599-es taxa összeírásból az is kitűnik, mindkét füles birtokos egy-egy, az iteni gazdálkodást felügyelő, név szerint meg nem nevezett ispánnal rendelkezett; Recseyét az 1 ft-os, Sittkey Gábor örököseiét pedig a 3 ft-os taxálási kategóriába sorolták.⁸³ Ugyanakkor jelezni kell: a 16-17. századi Récsey birtokok gazdálkodásáról, a gazdaságban megtermelt termékek felhasználásáról forrás nem ismert. Így sem a különböző birtokokon folytatott gazdálkodás meghatározó ágazatairól, a birtokoknak a család összjövdelem-szerkezetében elfoglalt helyéről, szerepéről nem tudunk képet alkotni, miképpen végrendeletek, vagyonösszeírások hiányában a tárgyi környezethez, a mindennapi élet összetevőihöz sem szolgálhatunk adalékokkal.

A fentiek figyelembevételével kivételes a következő levél. A „hosszú háború” Sopron vármegyét is érintő, egyes településeket átmenetileg elpusztító hadmozgásai Récsey Bálint birtokait sem kerülték el. Füles jobbágya ügyében kérte a vármegye nagybirtokosai közé tartozó Sopron város magisztrátusának segítségét: „ez leuel mutato szegeni jobbagjomnak az Balonokok mikor erre fel mentenek volna minden barmaitth ell haytottak volna, ameliék kózuill eggieth auagj kettótht megh ismerth otta[n] az Kophazj emberek barmaj kózótht”, így azért folyamodott a város magisztrátusához, hogy jobbágya a Sopron sz. kir. város földesurasága alá tartozó Kópházán jószágát, vagy jószágait ugyan azon az áron kiválthassa, amin mostani birtokosa vette, és mindebben a város őt segítse.⁸⁴

A fenti adóösszeírások azért arra alkalmasak, hogy – e források adta lehetőségek között – a Récsey család vagyoni pozícióját mind az országos, mind a helyi nemesi társadalom viszonyrendszerében érzékeltessük. A Récseyek a 16-17. századi portaösszeírások országos kategóriába sorolása alapján az 1-10 porta közötti kisbirtokos

Regestvm Anni 1608. domorum colonialium et inquilinaria[um]... 1251-1252., 1258. 1598-ból egy portaösszeírás is ismert, amely 5 portában adja meg Récsey Imre füles birtokát. SL Svm. Lt. Nobilitaria, Taxalia, 39. cs., közli: Dominkovits 1996: Nr. 50. 82-95, különösen: 87.

77 Az egyező forrástípus, a házak alapján kirótt adó miatt itt kerül felvételre Récsey Bálint 1608. évi birtokállapota is.

78 Csáford esetében kúriális zsellér háztartásokról van szó.

79 Minden bizonyonnyal kúriális zsellér házról van szó.

80 Az 1600. évi vesztésnél számításba kell venni a vármegye nyugati felében pusztító pestis járványt is (Prickler 1971).

81 Ekkor Megyery Imre a Viczay családdal és Récsey Bálinttal közösen bírt egy adózó házat!

82 Jánosfán (Janosffalwa) Récsey Bálint Trombitás özvegyével közösen bírt egy házat.

83 MOL MKA CP Anno 1599. Regestum super taxam Nobilium..., 955.

84 SL Svl. Lad. VI et F. fasc. V. No. 204., „Galoshaza in Fyles”, 1606. febr. 19.

familiák közé tartoztak.⁸⁵ Ugyanakkor az egykorú Sopron vármegye birtokviszonyait vizsgálva ezen portaszámmal a lokális birtokos társadalmon belüli pozícióik jóval jelentősebbek voltak, őket joggal a helyi jelentősebb birtokosok közé lehet sorolni (Dominkovits 1999: 105, 109–110). Személyüket az 1598-as házösszeírás országos feldolgozása azáltal is kiemelte, hogy ők is az országos mértékben is tisztesnek jelzett, 50 házban meghúzott alsó határ fölött álltak (Dávid 2001: 20–22, 375). Tekintélyüket jelzi megszólításuk is, a Récsey család tagjait mindig a vitézlő, egregius megszólítás illette, míg a Récsey Györggyel kapcsolatba került kivölcseji kúrialistákat csak nemesként (nobilis) jelölték, miképpen Récsey Bálint szolgálója esetében is e címmel jelezték a vagyoni és pozícionális különbséget. Tehát: a vármegyei társadalomban a birtokos nemesek (possessionati) kategóriába tartoztak.

RÉCSEY BÁLINT BIRTOKAI

Miként az a korábbi adatokból kitűnik: a fennmaradt házadó-összeírások alapján Récsey Bálint a vármegyei birtokostársadalomban az 1608-as adóösszeírásban jelenik meg először. Az 1609. évi porta-összeírás az adatfelvétel eltérő tárgyköre, minősége miatt a megelőző összeírásoknál jóval kevesebb információval bír. E forrás szerint Récsey Bálint Fülesen 3 adózó portával rendelkezett, ami arányait tekintve ekkor a falu legjelentősebb földesurává tette; hisz Sitkey Ádám 2, Sitkey Péter 1,5 portával került regisztrálásra. Míg a csáfordi – esetleges jánosházi – javakról e forrástípus már nem tesz említést, Ebergőc esetében egybevonva közli több nemes birtokos összesen 2 adózó portányi birtokát.⁸⁶

A portális adóösszeírások felhasználhatóságának negatív csúcspontját a Dankowyth János királyi adószedő által készített 1610. évi lajstrom jelenti, amelynél a minimális birtokossal rendelkező Füles birtokos, és birtokviszonyait is a „diversorum nobilium” kategóriába sorolva adta meg, össz’ portaszámát 7-ben regisztrálva.⁸⁷ A királyi adószedőként működő Szilvássy Jakab rábaközi birtokos által készített 1619., 1622. évi conscriptiók, bár csak a fülesi birtokról szólnak, de szerencsére az 1610. évinél differenciáltabb képet nyújtanak. 1619-ben egyértelműen Récsey Bálint volt Füles legnagyobb birtokosa; 3,5 jobbágy, 0,5 zsellér portával bírt, de több pusztta hellyel is rendelkezett. (Ekkor Sitkey Ádám 2, Sitkey Péter özvegye 1 jobbágy és zsellér adózó portaszámot birtokolt.) Az 1622. évi adóösszeírás egyértelműen magán hordozza a közelmúlt Bethlen-féle harcainak jeleit; minden településen a korábbihoz képest megnövekedett a pusztatelkek száma. Fülesen Récsey Bálint 3/4 jobbágy, 1/4 zsellér portával rendelkezett, míg a település másik legnagyobb birtokosa, Sitkey Ádám 1/2 jobbágy, 1/4 zsellér portával. (Sitkey Péter árvái birtokában

⁸⁵ A 16. század közepi portális összeírások országos szintű elemzését, és ehhez a kategóriarendszer kialakítását Maksay Ferenc végezte el, erről részletesen ír: Maksay 1990: 1–78.

⁸⁶ MOL MKA CP Anni 1609. Regestum Connumerationis Portarum Comitatus Soproniensis, Fwles: 1279., ldm.: 1315., Ebergőc: 1279., ldm.: 1316.

⁸⁷ MOL MKA CP Anno Domini 1610, Regestum Connumerationi[s] Portarum Comitatus Sopronien[s]is], Regestum super noua portarum connumeratione... Fwles: 1335.

1/2 jobbágy és zsellér porta került regisztrálásra.) Ekkor a faluban 40 egget házat írtak össze.⁸⁸ Récsey Bálint életében az utolsó fennmaradt adóösszeírás az 1635. vre készült el, amelyben Fülesten 1 jobbágy, 1 zsellér portányi birtokot jegyeztek fel. E forrás szerint Sitkey Ádám és Gábor összesen csak 1,5 jobbágy és 1/2 zsellér portát bírt. A falu újjáéledését, a folyamatos letelepítést mutatja a puszta telkek 19-re történő csökkenése, ugyanakkor az e mögötti, még kevésbé ismert társadalmi átalakulást jelzi az a tény, hogy 10 szervitor, és nemesi jogállású személy is megjelent az egykori deserták birtokosaként.⁸⁹

Récsey (Reczey) Bálint – több más Nádasdy szervitorhoz hasonlóan – a füleesi birtokban meg kellett, hogy újítsa jogait. Dominusza, Nádasdy Pál elismerte, hogy jámbor szolgálója a füleesi birtokot szülői adományból megkapta, és ezen lékai vártartományhoz tartozó birtokban – valószínűsíthetőleg 1624-ben – őt és első feleségét, Pethő Krisztinát, továbbá két gyermeküket, Istvánt (!) és Györgyöt megerősítette.⁹⁰

Birtokszerzése összefonódott szolgálataival. Minden bizonnyal a már említett Szepsy-féle ügy lezárulását követően – az sem kizárható, hogy 1629-ben – mint Nádasdy Pál legfelsőbb familiárisainak egyike (familiaris n[ost]ri primary) a Csáva vizén, az egykor Rohrer Balázs által építtetett, Péterfőldé fölött található malmot 300 ft-ért megkapta, mindazon területtel, ami onnan az alsópulyai határig tart.⁹¹ A dominusz birtokadományozásai az alispánság idején is tartottak. Az 1631. év körüli időre tehető az az inscriptió, amelyben Nádasdy Pál Récsey Bálint alispánnak régi hűségét, hasznos szolgálatait figyelembe véve, a Sopron vármegyei Kövesden 132 ft-ért azon puszta házhelyet zálogolta, amelyet egykor Kőműves Pál bírt, és Kis Ferenc, illetve Szadbél Márton pusztái mellett fekszik.⁹²

Récsey szerény részbirtokot a szomszédos Vas vármegyében is szerzett: 1635 nyarán Szepsy (Zepsy) János özvegye Horvát avagy Zemlich Erzsébet saját anyai örökségét, egy Polányi Lőrincnél zálogon lévő táplánfalvi kúriát 40 bírodalmi tal-
lérért örök jogon Récseynek és második feleségének, Lenkovith Zsófiának adott el.⁹³

88 MOL MKA CP Anno 1619 Regestum super connumeratione portarum Comitatus Soproniensis per me Jacobum Zilussy Dicatore Regium factum. Fwles: 1381., ldm.: 1419., uo. Anno 1622 Regestum super connumeratione portaru[m] Comitatus Soproniensis..., Fwles: 1447-1448.

89 MOL MKA CP Regestum super noua portarum connumerationem Comitatu[s] Sopronien[is] Fúles: 1520.

90 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt., Inscriptiós könyvek, 4. kötet, 8-9. p. Keresztúr [1624 ?], (Mif Raksz. 31.987.), ill. uo. Inscriptiós könyvek, 7. köt. 58-59. p. (Mif. Raksz. 31.988.) Récsey Bálint apját túlélő fiai közül György és János neve ismert.

91 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt. Inscriptiós könyvek, 4. kötet, 205-206. p. sine dato, (Mif. Raksz. 31.987.)

92 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt. Inscriptiós könyvek, 4. kötet, 131-132. p. sine dato, (Mif Raksz. 31.987.)

93 VaML VKHLt fv. jkv. 1635. No. 56. fol. 299v.-300r., 1635. júl. 10.

KITEKINTÉS

Récsey Bálint két fia (György és János) közül jelenleg jobban az utóbbit ismerjük. Récsey György Nádasdy Ferenc összes birtokainak praefektusa lett, e tisztében szervitori kapcsolata, szolgálatai révén tovább gyarapította a családi vagyont.⁹⁴ 1641 tavaszán már Nádasdy „főember szolgálója”-ként a rábaközi kapui vártartomány központjában, Kapuvárott Tevely György szomszédságában egy pusztá házhelyet kapott, amit szabadon építhet, „legyen hová háborúság idején confugiálni”. Két évvel később a házasság előtt álló Récsey e vártartomány Bogyoszló községében 200 magyar forintért egy házat és 1/4 pusztát nyert, paraszti szolgáltatásoktól, dézsmától felmentve. 1646 őszén immáron Amade Éva hitvesével a felsővidéki jószághoz tartozó Peresztég községben 500 ft-ért – melyből 44 arany – a korábban Vághy István által bírt, Ikván álló malmot nyerte el zálogjogon.⁹⁵ Récsey György 1648-ban Csepreg mezővárosban és annak kiterjedt szőlőhegyein szerzett javakat. A Magyar utcában 200 ft-ért megvette Chezto Varga János 3/4 házhelyen fekvő házát, majd ugyancsak 200 magyar ft-ért Kovács György egykori zsellérházát és tartozékait (3 irtás föld, gyümölcsös és veteményes kert, szabad erdő, legelő, mező), illetve 250 ft-ért több jobbágyi szőlőt (Középszerben, Hosszú Gyöpön, Gurumban), irtásföldet és rétet (Czoka Rigón), élte fogytáig.⁹⁶ Ezek a birtokszerzések vezetnek el a Csepregen és a felsővidéki uradalom területén érdekelt másik tradicionális Nádasdy szervitor családdal, a salamonfai Rátkyval való 1651. évi vagyoni vitákhoz.⁹⁷

Récsey anyagi helyzetét kitűnően illusztrálja az a tény, hogy 1648 decemberében 2225 magyar forintot kölcsönzött Nádasdy Ferencnek, amiért is ő a Zala vármegyei Reznek (Rébnek), és Jakabfalva falvakat, a hozzájuk tartozó Lekfalva nevű pusztával (preadium) lekötötte, kiegészítve azon, 350 ft értékű muraközi szőlővel, amelyet korábban Balogh Ferenc zálogolt gr. Reviczky Lászlónak.⁹⁸ E birtokvásárlással Récsey György egyértelműen kilépett a vármegyei nemesség köréből, és családja, illetve a maga által szerzett zálogbirtokok révén a tágabb térség birtokosai között jelent meg, a regionális szinten birtokos nemesi társadalomba került.

Récsey György 1660-ban fiú örökös nélkül halt meg – miképpen a jelenleg kévéssé ismert Récsey János is –, így megkezdődött a családi törzsbirtok, Gálosháza visszaváltásának vitája. 1661-ben Zichy István a Magyar Kamara praefektusa intenciójára Nádasdy Ferenc és az özvegy, Amade Éva egyezésre léptek. Ez alapján a

94 Nádasdy Ferenc és Batthyány Ádám 1640-es évekbeni, familiárisi szinteken végbement kisebb konfrontációs során Nádasdy határozottan kiállt Récsey mellett: MOL P 1314 hg. Batthyány család levéltára, Missiles No. 32.088., Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak, Keresztúr, 1645. márc. 22.

95 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt., Inscriptiós könyvek, 3. köt. 93. (Sárvár, 1641. márc. 1.), 167–168. (Keresztúr, 1643. aug. 28.), 224–225. (Sárvár, 1646. okt. 15.) (Mif. Raksz. 31.987.) u. ezek az inscriptiók: uo. Inscriptiós könyvek, 6. köt. 149–150., 154–155., 260.

96 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt., Inscriptiós könyvek, 2. köt. 13., 89–90., 93–94. ldm. u. ezek az inscriptiók: uo. Inscriptiós könyvek, 6. köt. 320. (1648. júl. 28.), 323–324. (Mif. Raksz. 31.988.)

97 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt. Inscriptiós könyvek, 2. köt. 228–231. (Keresztúr, 1651. máj. 14.)

98 MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt., Inscriptiós könyvek, 2. kötet 91–92. (Keresztúr, 1648. dec. 13.), ldm. uo. Inscriptiós könyvek 6. köt. 321–323.

birtok haláláig maradjon az asszony kezén. Nádasdy a zálogbirtok esetleges leányági öröklésébe is beleegyezett, de kizárta az oldalági rokonságtól történő megváltás lehetőségét. Végül 1662 nyarán az egykor 1000 ft-ért inscribált birtokot, Füles község felét, Nádasdy Ferenc az özvegytől visszaváltotta.⁹⁹

ÖSSZEZÉS HELYETT

Récsey Bálint alispánsága egy korabeli hivatalviselői típus egy esete. Személyében, tisztségviselésében a megyei szint fölötti, főúri hatalmi-befolyásolási szisztéma érvényesülését, az egyik vezető szervtör vármegyei hivatalba emelésének történetét kell látni. Minderre egy más összefüggésben is érdemes rápillantani, ez pedig a térség főnemeseinek olykor egymással is versengő tevékenysége, amely esetünkben az alispáni hivatal betöltése során is tettenérhető. A legtekintélyesebb Sopron vármegyei birtokos, Vas vármegyei főispán Nádasdy Pál és kortársai által is kitűnő kvalitásúnak tartott birtokszomszédja, a Sopron vármegyei főispánságot is viselő – de e vármegyében fekvőbirtokkal nem rendelkező – Batthyány Ferenc között a fennmaradt levelezés kifejezetten jó kapcsolatra utal. Batthyány 1625-ben bekövetkezett halálával az új főispán, a fölöttébb tehetséges Esterházy Miklós lett, aki mind a mágnások sorában, mind a térség birtokos társadalmában még egyértelmű „homo novus” volt. Jelenleg kevés ismerettel rendelkezünk Esterházy vármegyei klientúrájának kialakításáról, annak személyi összetételéről. Így feltételezhető, hogy Récsey Bálint alispánsága Nádasdy Pálnak egy cseppet sem elhamarkodott, jó ütemű Sopron vármegyei pozícionyerése volt. De ennek átmeneti jellegét mind a Nádasdy családban beállt generáció változás, mind pedig Récsey Bálint korai halála meghatározta. 1637 áprilisában újabb váltásra került sor; a főúri hatalmi viszonyok immáron a megyevezetés szintjén is realizálódtak, Esterházy Miklós nádor familiárisát, Eörsy Zsigmondot juttatta Sopron vármegye alispáni székébe (Hiller 2000).

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Belitzky János 1938: *Sopron vármegye története*. I. Bp.
- Bilkei Irén 1994: Okleveles adatok az ákosházi Sárkány család XVI. századi történetéhez. In: Bilkei Irén (szerk.) *Zalai történeti tanulmányok*. Zalaegerszeg, (Zalai Gyűjtemény 35.) 3–16.
- Dávid Zoltán 2001: *Az 1598. évi házösszeírás*. Budapest
- Dominkovits Péter 1996: *XVI. századi magyar nyelvű iratok Sopron vármegye levéltárából*. Sopron
- Dominkovits Péter 1999: Sopron vármegye XVI. század végi birtokos társadalma. *Soproni Szemle* (53) 2. 99–122.
- Dominkovits Péter 2000: Közigazgatástörténet-családtörténet. Egy 16–18. századi Sopron vármegyei hivatalviselő család, a petőházi Zekék. In: Horváth József (szerk.) *Fejezetek Győr, Moson és Sopron vármegyéik történetéből*. Győr, 39–67.

⁹⁹ MOL E 185 MKA Nádasdy cs. lt. Inscriptiós könyvek, 1. köt. fol. 79-r-v. (Pottendorf, 1661. nov. 7.), uo. 79-r-80-r., 108-r-v., (Požsony, 1662. jún. 22.)

- Dominkovits Péter 2002: *Egy kora újkori ügyvéd pályaképe - Szepsy (Zepsy) János*. (Sopron, Kézirat)
- Fallenbüchl Zoltán 1994: *Magyarország főispánjai 1526-1848*. Budapest
- Gecsényi Lajos 1988: Győr vármegye közigazgatása és tisztikara a XVII. Században. *Levéltári Szemle* (38) 1988. 3. 14-34.
- Gecsényi Lajos 1993: Egy köznemesi család a XVII. században (A Falussyak). In: Dominkovits Péter-Turbuly Éva (szerk.) *Házi Jenő Emlékkönyv*. Sopron, 237-253.
- Házi Jenő 1928: *XVI. századi magyar nyelvű levelek Sopron sz. kir. város levéltárából*. Sopron
- Hiller István 2000: Politikai környezetváltozás és alkalmazkodóképesség, Eörsy Zsigmond különös alispánsága Sopron vármegyében. *Soproni Szemle* (51) 1. 4-18.
- Horváth Richárd 2001: A Chernelházi Chernelek a középkorban. *Soproni Szemle* (55) 4. 369-382.
- Iványi Emma 1984: Egy XVII. századi várkapitány (Libercsey Mihály, 1612-1670). In: *Mályusz Emlékkönyv*. 173-187.
- Károlyi Árpád-Szalay József 1882: *Nádasdy Tamás nádor családi levelezése*. Budapest
- Komoróczy György 1932: *Nádasdi Tamás és a XVI. századi magyar nagybirtok gazdálkodása*. Budapest (Tanulmányok a magyar mezőgazdaság történetéhez 3.)
- Kumorovitz Lajos Bernát-M. Kállay Erzsébet 1959: *Kultúrtörténeti szemelvények a Nádasdiak 1540-1550-es számadásaiából*. Belényesy Márta (szerk.), Fasc. I., Fasc. II., Budapest, (Történeti-néprajzi füzetek)
- Maksay Ferenc 1984: „A sok nemes országa”. In: *Mályusz Emlékkönyv* 277-295.
- Mályusz Emlékkönyv 1984: *Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok, Mályusz Elemér emlékkönyv*. H. Balázs Éva-Fügedi Erik-Maksay Ferenc (szerk.) Budapest
- H. Németh István 2000: Végvárok, városok, hadseregszállítók. A felső-magyarországi városszövetség és a védelmi rendszer 1526-1593. *Történelmi Szemle* (42) 3-4. 203-243.
- Óze Sándor 1996: *500 magyar levél a XVI. századból, Csányi Ákos levelei Nádasdy Tamáshoz 1549-1562*. I. Budapest
- Pálffy Géza 1997: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16-17. században. *Történelmi Szemle* (39) 2. 257-288.
- Payr Sándor 1924: *A Dunántúli Evangélikus Egyházkerület története*. I. Sopron
- Prickler, Harald 1971: Die Pestepidemie des Jahres 1600. *Burgenländisches Heimatblätter* (33) 109-116.
- Prickler, Harald 1983: Galoshaza. *Burgenländisches Heimatblätter* (45) 155-185.
- Soós Imre 1937: Adatok a sopronmegyei középbirtokok 16. századi történetéhez. *Soproni Szemle* (1) 3-4. 259-279.
- Szentpétery Imre: *Oklevéltani naptár*. Budapest
- Tóth Péter 1992: *Vas vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái II. 1601-1620., 1631-1641.*, Szombathely (Vas megyei levéltári füzetek 5.)
- Tóth Péter 1993: *Sopron vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái I. 1579-1589*. Sopron
- Turbuly Éva 1996: *Zala vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái II. 1611-1655*. Zalaegerszeg (Zalai Gyűjtemény 39.)
- Turbuly Éva 1994: Adatok a megyei közigazgatás és tisztikar történetéhez a Nyugat-Dunántúlon a 16. század második felében és a 17. század első évtizedeiben. *Levéltári Szemle* 3. 23-33.
- Varga J. János 1981: *Szervitorok katonai szolgálata a XVI-XVII. századi dunántúli nagybirtokon*. Budapest
- Varga J. János 1983: A főúri szervitorok és a vármegyei nemesség viszonya. In: Benczédi László (szerk.) *A Thököly felkelés és kora*. Budapest, 69-70.

